

TOLMUN SPOMINOV

Benó Zupančič

V Ljubljani je jesen zmeraj tako nezamudna

Marija je bila v svetli svileni obleki, posuti s plavimi cvetovi.

»Hitela sem,« je zadihano rekla, »da ne bi zamudila. Morala sem pomiti in pospraviti.«

Poslušal jo je, ne da bi kaj rekel. Zdelo se mu je, da sliši, kako s srebrnim zvenom teče bistra voda v kamnitno korito. In vse to ni tu, ampak nekje drugje, kjer ni nič tistega, kar ga muči.

»Kaj si tako mračen?« je vprašala in ga gledala od strani. Umaknil je oči in rekel:

»Kako naj bi bil človek vesel?«

»Nekaj te muči.«

»Res.«

»Mi boš povedal, kaj?«

»Mogoče.«

Šla je tesno ob njem. Čutil je, kako lahkotno se pregiba njeno mlado telo pod svileni obleko. Prisluhnil je enakomernemu šelestenju svilenega krila. Njeni temni lasje so bili bleščeči in izpod njih ji je uhajal droben, okrogel uhelj. Njen vrat se mu je zdel, kakor da se ga še nista dotaknila ne sonce ne veter. Pomislil je, v kakšnem čudnem nesorazmerju je njegovo koprnjenje po njej z njegovimi dejanji, kako njegova moč in odločnost uplahneta ob eni sami njeni besedi, ki je ni pričakoval. Prijel jo je za roko in začutil, da se je rahlo pritisnila obenj. Obšlo ga je najprej toplo, nato hladno, razburjen je pomislil, da niti ne sluti, kako je z njim. Spustil je njeno roko. Začudeno ga je pogledala. V zadregi se je sklonil, kot bi se mu razvezal čevelj, in se vzravnaval ves zardel, ne da bi vedel, kaj naj reče.

»Čuden si,« je smeje se rekla Marija.

»Sam sebi sem v napoto.«

»Strašno si zgovoren.«

»Res,« je priznal.

Prišla sta do jezua na Špici, obšla ograjeno kopališče veslaškega kluba, prebredla Mali graben in se ustavila na travniku, malo više od plavajočega kopališča na drugem bregu Ljubljance.

»Tu,« je rekla Marija. »Tu je lepo.«

Grmovje se je sklanjalo čisto nad vodo. Čezenj je bilo videti goste žalujke ob kopališču na drugem bregu. Včasih je vznemiril vodo osam-

ljen čoln. Bila je mirna, temna, neprozorna. Takšna je bila zaradi gostega grmovja, zaradi poraščenega dna, morebiti tudi zaradi skrivnosti, ki jih je nosila s seboj. Nikoli ni mogel razumeti temnih voda.

Marija se je skrila v grmovje, se preoblekla, sam pa je sedel, se kar sede slekel in zložil obleko na čevlje. Vrnila se je po prstih, ker jo je zbadalo v podplate. Njene kopalko so bile ravno tako kakor obleka posute s plavimi cvetovi.

»Si se že večkrat kopala?«

»Ja, enkrat z očetom.«

»Lepo si že zagorela.«

»In ti?«

»Nisem se še. Pozabil sem, da se je sploh še mogoče kopati.«

»Res? Kako to?«

Skomignil je z rameni in jo gledal. V kopalkah je ni bil videl že dobro leto, in ta čas se je precej spremenila. Ah, je pomislil, kakšna je! Zada se je privzdignila lase in si jih spela v gost, temen čop. Pod lasmi se je zalesketala nežna koža. Če se je sklonila, ji je za hip videl prsi, dve krhki, plahi grlici, ki sta se potuhnili pred hudobnimi očmi.

Marija sedi obrnjena k njemu.

Niko čuti pod vekami sonce in nenadoma spozna, da je čisto miren. Če se za hip ozre vanjo, je njen obraz v modrikasti senci, njene oči so temnomodre, in če pogleda v sonce, mu zamigota pred očmi nešteto oranžnih sonc. To je tako prijetno. Sonce, pomisli, niti dva trenutka ne sije enako. Človek ga prilagaja svojemu razpoloženju, s svojimi očmi ga sodi in mu je dostikrat krivičen.

Marija ga smehlja se opazuje.

»Zdaj si videti boljše volje.«

»Kako ne,« odgovori, ne da bi odprl oči. »Vesel sem te, ker me pomiriš. Ob tebi sem kakor dete. Nebogljen, miren, mehak, dober. Tako bi obležal za vselej. Mižim in čutim, da si blizu. Čisto blizu. Tudi če ne bi vedel, da si tu, bi te začutil. Slep bi te začutil. Povedal bi ti, koliko metrov si oddaljena, če bi prihajala. Vedel bi, če bi dvignila roke ali zaprla oči. Dotaknil bi se te z roko in bi ti povedal, kakšne volje si, vesela ali potrta. Če bi se te dotaknil z ustnicami, bi uganil, ali te je ožgalo sonce ali obril veter. Nikoli se ne bi zmotil.«

»Res?«

»Res,« nadaljuje in še zmeraj nastavlja oči soncu. »Res. Rekla boš, da imam pesniške popadke, pa ni res. V glavi me tišči, ko da mi jo kdo natrl lobanjo. Ti tega najbrž ne poznaš. Kljub vsemu mi je zdaj dobro.«

Po vodi zapljuskajo vesla. Drobne kapljice pripršijo vse do njiju. Marija se strese. Niko odpre oči. Svet je tako sončen, zelen, čist in miren. Pogladí si lase, se zasmeje in pravi:

»Ali nisem govoril neumnosti? Bodiva vesela, Marija! Pojdiva v vodo!«

Vstane, stopi na rob brega, ne da bi se ozrl, in skoči na glavo v vodo. Marija se požene na noge ravno tja, kjer se je za njim zvrtnčila voda. Niko se prikaže izpod nje šele ob drugem bregu reke. Prha, lasje so mu polegli čisto nazaj. Marija ga pokliče:

»Niko! Nikar me ne pusti same!«

Hitro je pri njej in potem plavata sem in tja, se lovita, škropita z vodo, Marija vriska od veselja. Niko udarja s plosko roko po vodi in ji meče pršeče kapljice v oči. Marija si jih zastira z dlanjo in se srečna smeje pisanim mavricam, ki nastajajo in izginjajo hipoma. Potem mu je žal. Pusti, da ga ona škropi, dela se, ko da mu pršeča voda v resnici jemlje vid. Na kopno splavata, ko ju je že oblila kurja polt. Niko leže počez, položi ji glavo na prsi in prisluhne, kako ji utriplje srce.

Prišel je čisto potihó.

»Servus!«

Marija je dvignila glavo in se nasmejala:

»Servus!«

»Oho,« je rekel Niko, ne da bi odprl oči, »po glasu bi rekel, da si ti, Popaj?«

Marija ga je začudena pogledala:

»Mar se poznata?«

»Kako ne,« je rekel Popaj. »Saj že nekaj let trapiva iste profesorje. V peti sva se našla.«

»Tako?« je rekla Marija in se smejala. Niko se je dvignil na komolce in jo presenečen pogledal.

»Kaj je novčga, Popaj?«

»Ah,« je vzdihnil Popaj. »Dosti in nič. Marjana so ubili. Že vesta?«

»Brali smo v zadnjem *Poročevalcu*,« je rekel Niko.

»Premalo jih je, preden je obležal sam. Če bo šlo samo eden za enega, je bitka zgubljena. Te zelene golazni je kakor trave.«

»Ne sodi po nepotrebnem,« je rekla Marija.

Popaj ni odgovoril. Nemirno je skubel travo okoli sebe.

»Sploh si nekam potrt,« je rekel Niko. »Kaj pa ti je?«

»Res,« je priznal Popaj. »Slabo se počutim. Preveč filozofiram. Še zvezde so me začele boleti. Lepega dne sem se vprašal: Kaj, če so vsi ti

ljudje naokoli kakor planeti, ki krožijo okoli sonca? Gibljejo se, krožijo, približujejo se in se oddaljujejo, včasih tudi srečajo, ne da bi mogli tja, kamor jih žene. Zakoni vsemirja jim tega ne dovolijo. Če je tako, sem si rekel, potem ... potem sem tudi sam samo eden izmed planetov in ne bom nikoli dosegel sonca.«

Niko se je usedel in presenečen prisluhnil.

»Ne, sem si rekel,« je nadaljeval Popaj in si gledal pod prste, s katerimi je trgal travo, »ne, sem si rekel, ljudje ne morejo biti kakor planeti. Ljudje so svetovi, vsak zase, planeti niso. Pota si ustvarjajo sami in sami krojijo zakone. Tak svet sem tudi jaz, tak svet ti, Marija, ti, Niko, tak svet je moj oče. Vsak je svoj in malo drugačen. Kljub temu se mi zdi, da tavam nekje v praznem, ne da bi vedel, kam me bo zaneslo. Ne, si pravim, nikamor me ne sme zanesti. Biti moram svoj svet. Kadar se srečata dva ali več takih svetov, mora biti, kakor da sta se res srečala dva svetova. Kakšno bo to srečanje, moram odločiti tudi sam. Lahko ljubim, sovražim, hrepenim, sanjam, to je moja pravica, in moja dolžnost je, da ostanem sebi zvest. Kljub temu ...«

»Lepo te prosim, nikar ne uničuj trave,« je poprosila Marija.

»Kakšno zvezdoslovje,« se je nasmejal Niko. »Kod si hodil, da si tak?«

»Na kopališču sem bil, na oni strani. Dolgočasil sem se. Preplaval sem in naletel na vaju.«

»Kaj pa stikaš tod okoli?« se je na videz razjezil Niko. »in motiš poštene ljudi pri počitku?«

»Niko!« je vzkliknila Marija.

»Dolgečas mi je bilo, pa sva se z Marijo zmenila,« je odgovoril Popaj, ne da bi se kaj nasmehnil.

Marija je zardela in rekla:

»Ti, Popaj ...«

»Kaj boš,« jo je prekinil Popaj, »zmenila sva se in konec. Še včeraj si mi rekla: Pridi na Ljubljano. Seznanim te s fantom, ki bi ga bilo dobro povezati.«

»Nesramen si,« je ježno rekla Marija. »Grd si, kolikor te je!«

»In sem res šel, poslušen aktivist,« je odsotno nadaljeval Popaj, »pa najdem tu starega gada iz sedme. No, sem si rekel, ta je pa lepa! Zdaj je najbolje, če kar oba povežem. Škoda samo, da nimam štole.«

Niko ga je gledal. Zdelo se mu je, da bi se moral Popaj smejati. Ni se smejal. Gledal je po vodi in še vedno cefral travo. Njegov obraz je bil še bolj pomečkan kakor po navadi.

»Tako,« je rekel Niko. »Res škoda. Slabo si naletel. Saj me Marija ne mara.«

»Tiho bodi,« je rekla Marija in se zasmejala. »Bi se šli loviti?«

»Naj bo,« je mlačno pristal Popaj. »Pa se pojdimo loviti!«

Vsi trije so poskakali v vodo. Voda se je vznemirila, roke so udarjale, pršeči oblaki so brizgali v oči in četrť ure ni bilo daleč naokoli ne vojske ne rib. Ko so se vsi drgetajoči skobacali na kopno, se je Popaj poslovil:

»Adijo! Pa nikar se ne spričkajta zavoljo mene!«

Ležala sta drug zraven drugega, na trebih, z obrazoma na prekrizanih rokah. Sonce je še zmeraj grelo, čeravno se je že nagibalo nad razločne obrise večera. Marija je dvignila roko in mu jo položila na tilnik.

»Si hud?«

Tudi on je stegnil roko in jo pogladil po laseh.

»Čemu bi bil hud?«

»Nisem ti povedala, da te nameravam spoznati s Popajem.«

»Ne,« je rekel, »zaradi tega nisem niti malo hud. Saj ne znaš lagati.«

»Res ne znam,« je olajšano rekla, »razen kakšne prav majčkene laži.«

»Kakšne so neki te tvoje majčkene laži?«

»Kakšne? Takšne, kakor je bila ta s Popajem. Včasih je že laž, če človek kaj zamolči.«

»Res je. Velik lažnivec sem, ker ti še zmeraj nisem povedal nekaj, kar bi ti moral že zdavnaj.«

»Kaj?« je vprašala. Še vedno je čutil njeno drobno roko na tilniku.

»Bil sem pri Ani.«

»Ja,« je rekla, »in kaj si počel pri Ani?«

»Spal sem z njo,« je rekel.

Marija ni odgovorila. Čutil je samo, kako je njena roka na njegovem tilniku rahlo vztrepetala. Nato je izginila. Spet je začutil sonce. Bilo je zoprno vroče v primeri z blagim hladom njene dlani.

»Res,« je rekel. »Enkrat samkrat. To sem ti hotel povedati. To sem ti moral povedati.«

Marija je še zmeraj molčala. Ni si upal dvigniti glave, da bi jo pogledal.

»Zatorej si bil zadnje čase tako čuden?« je vprašala čez čas. Njen glas je bil miren, brez prave barve.

»Tudi zato.«

»Kako čudno. Le zakaj si šel k njej?«

»Zakaj? Ko bi vedel — morebiti tudi zaradi tebe.«

Potem sta dolgo molčala. Ko se je začelo mračiti, sta vstala in se oblekla. Čutil je, da bi moral kaj reči.

»Kje si dobila te kopalke? Lani si imela druge.«

»Oče mi jih je podaril. Danes imam rojstni dan.«

Rojstni dan ima, je pomislil. Kako trapasto. Medtem se je Marija že oblekla, se počesala in odšla ob vodi. Počasi je stopil za njo. Blesk reke se je že topil v toplem mraku. Voda na jezu je šumela, žalujke ob kopališču so bile od daleč podobne mračnim, skrušenim postavam, postavljenim nad grob nečesa minulega. Vračala sta se po Krakovskem nasipu, koder sta tudi prišla. Marija je gledala predse, obraz je imela miren, ko da je otrpnil, zamaknjen v nekaj, kar je mogoče videti tudi z zaprtimi očmi. Šla sta pod košatimi kostanji in Niko je začutil pod nogami prve liste, ki so padli z dreves. Jesen, je pomislil, v Ljubljani je jesen zmeraj tako nezamudna.

Podobe ljudi v steklenem klobuku svetilke

V drvarnici je zaudarjalo po plesnivem kislem zelju. Kup premoga v kotu je bil pokrit z debelo plastjo prahu in pajčevin. Mefisto je sedel na trhljem zabojčku za rože (nekoč je bil zelen in last društva za olepšavo mesta), naslonjen s komolci na kolena. Tigrova stekla v naočnikih so se zdaj pa zdaj zalesketala in ugasnila, kakor se je obrnil v temačnem prostoru, ki je vanj obotavlja se vdiral svetloba skozi zamreženo lino pod stropom.

Popaj je spravil zavitek v aktovko in jo dal Niku. Njegov glas je bil za spoznanje pritajen, ko je rekel:

»Tak nesrečen obraz imam, da me vsak hudič takoj spozna. Sploh se ne morem spremeniti ali našemiti. Kakšen bi neki bil, če bi si prebarval lase na plavo?«

»Blond bacek,« je rekel Mefisto in se od srca zasmel.

»Hočeš reči, da te je strah?« je vprašal Tiger. »Saj vemo, kako je z vama. Ampak zdaj ni druge možnosti. Papirje je treba odnesti. Od njih je odvisna usoda...«

»Nobenega smisla nima,« ga je prekinil Mefisto, »razlagati teoretično. V zavoju so ponarejene osebne izkaznice. Vsak komentar je odveč.«

Niko je tiho opazoval vse tri in si grizljal ustnice. Obšel ga je občutek, da so storili napak, ko so poklicali Popaja. Lahko bi bili našli koga drugega.

»Špasen si, Tiger,« je mirno rekel Popaj. »Ne bojim se. Res pa je, da se neprijetno počutim, odkar so me iskali. Pol mesta me pozna. Raje bi šel ven.«

»Zdaj? Pozimi?« je rekel Tiger.

Mefisto je dvignil glavo in se zasmejal. Niko je bil prepričan, da je to storil samo zato, da bi ju pomiril.

»Prav imaš, Popaj, tudi jaz bi šel raje ven. Ne bo dolgo, ko bomo šli. Za zdaj pa ne kaže drugega kakor potrpeti. Ko se človek enkrat odloči, skoraj nima več kaj izbirati.«

»Kako sta oborožena?« je vprašal Tiger.

»Beretto imam,« je rekel Niko.

»Beretto imam,« je rekel Popaj. »In še šestmilimetrsko damsko pištolino. Za poplah je dobra.«

»Hudiča, kje pa sta dobila *berette*?« se je začudil Mefisto.

»Pojdita zdaj,« je rekel Tiger.

Lagodno sta šla po cesti. Na pošti je ura kazala štiri. Izmed oblakov, ki jih je nosil sunkovit jug, je kdaj pa kdaj posijalo bledikavo sonce. Asfalt je bil ves spran od dežja. Niko se je zagledal v okna Battove palače, zazdelo se mu je, da sta neprisiljena, zares kakor dva potepena šolarja, ki se jima ne mudi domov. Popaj je imel na glavi plavo čepico, čevlje že vse pošvedrane in hlače povaljane. Kdo ve, kam hodi spat, je pomislil Niko in se ozrl po ljudeh. Ni jih bilo dosti: eni so šli proti parku, drugi po Bleiweisovi gor in dol. Pred Narodnim domom sta stala dva karabinerja in kramljala.

»Poslušaj,« je zašepetal Popaj, »sledijo nama!«

Niko je začutil, kako je prebledel. Hotel je reči, naj bi stekla, pa si je premislil. Popaj pa je začel vročično šepetati:

»Nikar ne hiti, dokler se ne zmeniva. Tu naju še puste pri miru. Trije so, v civilu, poznam jih po gobcih. Kreniva čez cesto. Preklete, za nama gresta. Nikar ne hiti! Ko prideva do roba pločnika, do Bleiweisove ceste, se oba hkrati zasučeva, jaz bom poveljeval, in ustreliva proti njim. Zbežali bodo. Glej, da zadeneš! Potem skočiva čez cesto. Ti kar naprej čez železniški prelaz v park, teci ob progi proti Viču, ampak ne venomer ob progi, pri drugem ali tretjem prelazu zavij v mesto. Jaz skočim medtem za kandelaber in ti bom kril umik. Če se mi kaj zgodi, pozdravi Marijo, zdaj pa pazi, še vedno so za nama... na robu pločnika se obrneva... streljaj enkrat... jaz bom dvakrat... ne pozabi na zapirrač na pištoli... ko bom rekel *zdaj*... se obrni in skoči malo v stran... slabši cilj bodo imeli... pazi, da ne zgubiš aktovke... hudiča... potem je vse zgubljeno... ko bom rekel *zdaj*... se obrni, odskoči, streljaj...«

Ne bo se mogel umakniti od kandelabra, je spreletelo Nika. Obstreljevali ga bodo iz Narodnega doma. Tam je polno vojakov. Nikoli ni

mogel verjeti, da utegne priti v stisko, iz katere ni poti... zdaj... zdaj... zdaj!

Obrnil se je, odskočil in ustrelil. Ustrelili pa so tudi oni trije. Trije možje v klobukih z ozkimi krajevci, eden med njimi je nosil črne brčice. Nameril je prav vanj, ker je bil na njegovi strani. Videl je, kako mu je odneslo klobuk z glave, potem šele je telebnil po tleh. *Teci vendar!* je zaslišal Popajev glas nekje od daleč. Premaknil je otrple noge, zazdelo se mu je, da je neznansko težak, in se pognal čez cesto. Sploh nič več ne razumem, je s težavo pomislil. Videl je Popaja, kako je počenil za kandelaber in dvignil obe roki na rob širokega podstavka. Videl je ljudi, kako so prhnili na vse strani, podobni jati zbeganih kokoši. Ne smem izgubiti aktovke, je zaskrbljeno pomislil in stisnil njen ročaj, ki je bil nenadoma ves znojen in spolzek. Ljudi ni bilo več blizu. Tekli so proti pošti, drugi po Bleiweisovi proti Muzeju in Delavskemu domu. Preplašeno, brezglavo, molče, ne da bi se ozirali. Prišlo mu je na misel, da bi vrgel aktovko v grmovje ob progi in priskočil na pomoč Popaju. Ne smem, je zašepetal, ne smem. Videl je še Popaja, kako se je za hip ozrl za njim in zavpil *teci vendar!* Začel je na vso moč teči. V teku si je segel z reko pod srajco, da bi se popraskal, ker ga je nekaj zarsbelo. Ko jo je potegnil ven, je bila okrvavljena. Ni ji verjel, dvignil jo je do ust in obliznil, začutil slanikasti okus krvi in začuden pomislil: Ranjen sem. Še bolj čvrsto je stisnil ročaj aktovke in tekal.

Popaj je dvignil obe roki, vsako na eno stran širokega podstavka, in skril glavo za steber.

Policista sta odvlekla ranjenca do prve hiše. Karabinjerja pred vrati Narodnega doma sta se prislonila na zid ob vhodu v galerijo, dvignila puški in začela izmenoma streljati. *Zdaj jim še lahko utečem, ampak potem ujameta Nika z aktovko.* Slišal je krogle, kako so prskale po pesku ali zadevale v kamnitni steber. Vojaki so pritekli z vseh strani, polegli za ograjo Narodnega doma ob Bleiweisovi cesti ali sklonjeni skakali čeznjo in se skrivali za pravoslavno cerkvijo. Policista sta se vrnila na sredo ceste, toda tako daleč, da ju ni bilo mogoče zadeti s pištolo. Nekdo je na ves glas vpil. Popaju se je zdelo to vpitje tako monotono, ko da sliši nekoga moliti v kamnitni cerkvi, kjer je vsak korak slišati dvakrat. Štedil je naboje, podoben skopuhu, in ostro opazoval. Včasih je za hip pomolil glavo izza stebra, ustrelil in jo spet naglo skril. *Zdaj je že daleč.* V desnici je stiskal *beretto*, v levici damsko pištolino z belim koščenim ročnikom. *Skušali me bodo obkoliti. Ah, da imam parabolo! Vstal bi in se stoje ritenski umaknil v park! To bi bilo nekaj. Paziti moram, da mi*

ne pridejo za hrbet. Če vstanem in stečem, me bodo preluknjali ko rešeto. Trubar mi je napoti. Vsega ga je preplaval val toplega zanosa. Vojaki so streljali čedalje bolj na gosto. Poslušal je krogle, ki so brlizgale mimo. Tiste, ki so udarile v steber, so vsaka posebej odkrušile košček belega kamna in se sploščile. Ne bom mogel čez progo. Zdaj prihajajo z vseh strani. Po vsem mestu so zagnali preplah. Nikamor več. Poglavitno je, da Niko zbeži in reši aktovko. Da ne bo Tiger... brbrbr... ne sme me biti strah ne Tigra ne smrti. V grmovju pred cerkvijo se nekaj premika, pomeriti moram mirno, natanko, pok, uniforma se je zamajala in se kakor preča pogreznila vase. Po drugi strani je videl križišče pred pošto. Cesta je bila prazna, samo po pločnikih je bilo vse črno ljudi. Ravno kar je pripeljal tramvaj, zelen tramvaj. Pri Operi je stal čisto sam deček v kratkih hlačah, v dolgih nogavicah, s kučmo na glavi, in ga nepremično opazoval. Adijo, fant! Zdelo se mu je, kakor bi se poslavljal od katerega izmed tovarišev. Lahko jim je s puškami na petdeset metrov. Ne morem več vzdržati čepé, pomakniti se moram nazaj in poklekniiti. Noge so že opravile svoje. Uboge noge. Zdaj je gotovo že četrť ure, odkar je zbežal. Dovolj časa je imel, če ga je spremljala sreča, če ga ni, potem je vse tole streljanje zaman. Prekleta sreča. Kako neumno. Skloniti se moram kar se da nizko in pogledati ob robu podstavka. Ne morem. Krogle so divje udarjale v steber. Znova je moral dvigniti glavo do stebra. Zdaj me je zadelo. V ramo. Preklete! Previsoko sem jo dvignil. Roki je še vedno držal kvišku, tako da sta bili pištoli na trdnem. Nekdo je zavpil. Jurišali bodo, junaki. Čutil je, kako mu polzi kri pod pazduho. Nič hudega, saj me niti ne boli. Vojaki so se začeli v polkrogu pomikati naprej. Na vsak korak so na povelje ustrelili. Tepci, pustim jih, da pridejo čisto blizu. Dvignil je desno roko in začutil, kako je tuja, odrevenela. Spustil je pištoli na tla, izvlekel z levo roko naboje iz žepa in ju znova nabil. Zdaj bi me morala videti Marija. Njena podoba pa je bila ta hip nerazločna, daljna, misel nanjo spokojna. Kaj je to? Ali je tako pred smrtjo? Sklonil se je čisto do tal, se hitro dvignil in ustrelil po vojaku, ki je bil najbližji. Slišal je, kako mu je zropotala puška iz rok. Ali sem ga? Obšla ga je živa radovednost. Takrat ga je speklo v drobovju. Ah, preklete, ta je prišla z druge strani. Obkoljujejo me. Pogovarjam se sam s seboj kakor kak starec. Da bi se le Niko rešil z aktovko. To je edina tolažba, ki mi še ostane. Dvignil je obe roki in začel streljati, besno, s stisnjenimi zobmi, hkrati ko je čutil, kako ga nenehoma vleče k tlom, silno, nepremagljivo, kot bi ga hotelo potegniti v središče zemlje. Gravitacija. Zdaj sem jo dobil še v prsi. Zaklel je, pljunil in se za trenutek zagledal v krvavi madež na belem kamnu stebra. Vojaki, ki so bili že blizu, so se skokoma umaknili. Pogledal je proti pošti. Kako nedosegljivo daleč je. Nikoli več

ne bom stal pred njo in se oziral v nemirne kazalce njene ure. Na cesto je sramežljivo posijalo sonce. Mokri asfalt se je svetlikal. Kaj naj storim, ko nisem štel strelou? Pritisnil je na oba petelina hkrati — pištoli sta bili prazni. Tedaj ga je pograbilo kakor z železno roko, moral se je na kolnih vzravhati, vrglo ga je nazaj, na hrbet, še vedno s pištolama v rokah. Pogledal je kvišku: steber je bil neznansko visok in slepeč. Nikoli nisem vedel, ali je podoben dorskem ali jonskemu. Začutil je, kako mu sili kri v usta. Zaprl je oči. Minila so stoletja, preden jih je spet s težavo odprl. Zagledal jih je, kako so tekli proti njemu. Zdelo se mu je, da prihajajo iz velike daljave. Pet ali šest. Zdaj so vsi tu, z naperjenimi puškami, gledajo me, jaz pa se ne morem niti ganiti. Pač, leva roka je še živa. Priprl je oči. Spačen obraz se mu je približeval, gledal ga je zabodeno, s tujimi, izbuljenimi očmi. Popaj je z zadnjimi močmi sprožil levo roko in ga usekal s pištolo po zobeh. Z damsko pištolico z belim, koščenim ročnikom. Čez čas je znova odprl oči. Zagledal je žrelo pištolo, ki jo je nameril vanj visok oficir s planinskim klobukom. V glavo meri. Konec. Oče bo jokal, ko bo zvedel.

Strel ga je zadel v usta. Popaj ni imel več obraza ne srečnega, ne nesrečnega. Ostale so samo še oči, temne in mirne, in so še vedno gledale, ne da bi trenile. Eden izmed vojakov se je sunkoma obrnil proč, oficir pa je hripavo zakričal. Sončna luč se je lovila v steklenem klobuku svetilke vrh kandelabra. V njem so se videle popolnoma spačene podobe ljudi.

Tekel je in ves čas mu je šlo po glavi: Popaj se ne bo umaknil, Popaj bo končal, Popaj, Popaj, kril mi je umik, njemu ga nima kdo. Ne bi bila smela iti skozi mesto. Tiger ne bi bil smel poslati njega. Popaja ne bo več.

Šepetal je in čutil, kako se mu sušijo usta in solzijo oči. Srečal je nekaj ljudi, ki so se mu prestrašeno umikali. Tepci, jih je zmerjal, kam neki tečete? Da niso zaprli prelaza? Neka ženska je ravnokar prišla čezenj. Razveselil se je, ker pa se je ženska venomer ozirala, je treščil naravnost vanjo. Komaj se je obdržal, da ni padel. Ženska je zavreščala. Prekleta baba! Še zmeraj je slišal streljanje. Popaj se drži, je pomislil. Spet ga je prijelo, da bi odvrigel aktovko in se vrnil. Ne smem, si je rekel, saj imam samo sedem strelou.

Prítekel je do prelaza na Erjavčevo in zavil nanjo, potem po Levstikovi med hišami naprej do Tobačne ulice. Ta je imela hiše samo na eni strani, na drugi so bili kostanji, grmovje, ograja in za njo tovarna. Po-

gledal je okoli sebe in nehal teči. Nikjer ni bilo žive duše. Nedeljski popoldan, ljudje spijo, je jezen pomislil. Zavlekel se je v grmovje, se skril za deblo kostanja in sedel. Potegnil je pištolo iz žepa in pogledal v cev. Bila je zakajena od strela. Najbrž sem ga samo oprasnil, si je rekel. Popaj pa je zgrešil. Popaja ne bo več.

Zaslišal je nekakšne glasove in se zdramil. Po cesti sta prišla dva otroka: deček kakih osmih in deklica morebiti šestih let. Oba sta imela črne gumijaste škorenjčke.

»Tod je tekel,« je reklo dekletce.

»Mogoče je bil ranjen,« je rekel fant. »Gotovo ga preganjajo Italijani.«

»Mama je rekla, da morava hitro k teti,« je strahoma reklo dekletce.

»Počakaj,« ji je ukazal fant in se ozrl v grmovje. »Mogoče so ga obstrelili.«

»Mama je naročila...« je zaprosilo dekletce.

»Tiho, avša,« je nejevoljno odgovoril fant. »Tiho bodi!«

Stala sta na robu pločnika, obrnjena v grmovje.

»Če bi imela psa,« je potem rekel fant, »bi ga hitro našla. Mogoče mu je treba kaj pomagati. Našim je treba pomagati.«

»Kdo pa so naši?« je vprašalo dekletce.

»Naši, ti prismođa! Vojaki vendar niso naši!«

Stala sta še nekaj časa tako in Niku je bilo žal, da ju ni mogel videti od blizu. Potem sta stekla. Slišal je, kako so njuni škorenjčki copotali po mokrem tlaku.

Pozno je začutil, da sedi na kepi snega. Odpel si je srajco in začel tipati z roko. Povsod ga je pekoče bolelo. Umaknil je roko in poiskal robec, ker mu je čelo oblival hladen znoj. Ne bi bil smel sestiti, je pomislil. Kdo ve, če bom sploh še lahko vstal? Zdaj je prepozno. Zatekel sem se kakor obstreljena žival. Počakati moram, da se zmrači. Saj se bo vsak čas zmračilo. Začelo ga je ostro skeleti. Skušal je uganiti, kam ga je zadelo, ne da bi še kaj tipal z roko. Ne smem, si je rekel, ne smem tipati z roko. Če bom tipal, bom ves krvav. Sklonil se je naprej, se oprl na kolena in pobesil glavo. Pred očmi so mu začele plesati lilaste podobe sveta, ki ga ni poznal. Sam ni vedel, zakaj in kako mu je prišla na misel žalostna pesem, ki jo je bral nekoč zdavnaj: *Galjot je vozil galejico...* Blede se mi, je motno pomislil.

Dnevi zanjo nimajo konca in noči, kakor da ne bodo nikoli čakale juter.

Novice udirajo v njeno sobo, kjer sedi ob postelji, vznemirljive in grozeče. Smrti, o katerih pripovedujejo ljudje šepetaje in zmeraj tako, kakor da niso namenjene tudi njim, ki so še zunaj in živi, so smrti po cestah, po parkih, hišah, vojašnicah, zaporih, taboriščih in mučilnicah. Govorice o njih si krčijo pot od človeka do človeka s hitrostjo, ki je ne zmorejo tehnična sredstva, in vse je kakor zoprni španski jezdec po križiščih in cestnih prehodih: včasih so zastoj in včasih niso zastoj, včasih so strašni in dostikrat smešni. Bloкаде in racije dan na dan jemljejo ljudem mir in tisto malo spanja, kar naj bi jim ga dala noč. Aktivisti, ilegalci, vosovci kažejo prva znamenja živčnosti: po lekarnah kupujejo bromove tablete za pomirjanje. Po zidovih in plotovih pa so še zmeraj, vsak dan znova, druga zraven druge nalepljene slike grbastega moža s klavrnimi mustačami in drugega moža z napetim obrazom in blaznimi očmi.

Marija vse sliši, vse vidi, čeravno se skoraj ne odmakne od bolnikove postelje. Kadar so oče vrne iz mesta, mu samo pogleda v obraz, in niti enkrat se še ni zgodilo, da bi bila razbrala na njem kaj drugega kakor neizmerno tesnobo. Potem gleda vanj, ki leži na postelji, zagrnjen do brade: cele ure ne odpre oči in se ne gane. Kadar jih odpre, jih Marija umakne, vstane, si da kaj opraviti ali stopi k oknu, da se zazre na vrt. Drevje na vrtu je golo in črno. Marija ne vzdrži pri oknu. Vrne se, sede k njemu, za hip mu položi roko na čelo, ki je vroče ali hladno, zmeraj preveč vroče ali preveč hladno, in to ji zmeraj vzbuja skrb, ki si je noče priznati. Kadar pride v sobo, se oče dela vedrega, pripoveduje kakšne storiije, ki se jim mora navsezadnje sam smejati. Ko opazi, da se smeje sam, se zmede, si obupano seže v redke lase, vstane in neslišno odide. Nikove oči pa so dolgo kalne, utrujene od vročice, bolečin in blodenj. Jasniijo se samo polagoma, dokler se po dolgem ne zgodi, da spozna, kako so se ji nasmehnile. Rahlo, kakor da je zavela čeznje čista pomladanja sapica, ne da bi kaj trenil z ustnicami.

Ponoči bere v naslanjaču, ali kaj, ko so vse knjige nenadoma puste, prazne, prazne ob njej, ki je polna nečesa neizrekljivega. Tiste dni bi jih lahko mirno razjedal prah ali prepletale pajčevine. Po navadi zastre luč, da ga ne bi motila, in tudi sama sede v polsenco. Sedi nepremično, prisluškuje njemu in sebi, in včasih res že ne ve več, ali sliši njega ali sebe. Potem se dostikrat zgodi, da je vsa soba iznenada polna živega

utripanja življenja, ki ne mara odnehati, njene volje, ki se ji dviguje v prsih kakor morje, ko pljuska ob strmo obal kopnega, in ob takih pri-likah ji ni več hudo, ne popada je spanec s svojimi tihotapskimi šapami, mati pa, ki visi na steni, naslikana v mehkih, rjavkastih barvah, obraz, komaj da ga je kdaj poznala, se ji nasmehne spodbudno in otožno. Ma-rija pomisli, da je to nasmeh izkušnosti, življenja, ki se je po vsem, kar ga je doletelo lepega ali hudega, izteklo v nič in se ni izteklo v nič, ker je pustilo svojo blago sled v njej, ki je zdaj kakor stražar na meji med življenjem in smrtjo. Po tem ve, da je njegov boj za življenje tudi njen boj, da bi bila njegova smrt tudi njena smrt, tako da bi se potem njeno življenje izteklo v nič, brez koristi, brez sledi, resnično v nič, ki si ga ne zna predstavljati.

Marijine oči gredo zamišljeno od predmeta do predmeta, da bi ugo-tovile, kakšno bi bilo to slovo. Slovo od okna, pred katerim je vrt in za njim mesto, tihotno v nočnih urah, pogreznjeno v molk vojske, ki si nabira moči za nov dan, in to edino majhno okno ga zastira vsega, ona pa je na tej strani, in vsaj te dni, ko ima eno samo veliko skrb, prosi sama v sebi, da bi ostalo zasirto in oddaljeno. Njene oči se ne ogrejejo ob vseh tistih drobnarijah, ki so še tu, nepotrebne in vendar ljube, za-starele, nerodne in vendar ljubke, drage sopotnice iz otroških dni, ko se je pogovarjala z njimi kakor enaka z enakimi: s punčko s sladkobnim nasmehom in premakljivimi očmi, s pajacem s klovnsko čepico in dolgim nosom, z gumijasto opico, ki se zvirna na palmovi veji in kaže vsemu svetu osle.

Kdaj pa kdaj prisluhne očetu, ki je v sosedni sobi in bere, zakašlja, potem vstane in hodi sem ter tja po sobi. Dobro se slišijo njegovi brez-petniki: tip, tap, tip, tap. Čez čas sede v naslanjač, stare vzmeti se raz-burijo z neusmiljenim glasom. Oče gotovo prelistava njen šolski atlas in študira položaj na frontah. Takrat je zmeraj podoben staremu, upo-kojenemu generalu, ki si še pred smrtjo ne da miru s strategijo. Sliši ga, če potrka s pipo ob pepelnik, in včasih se povzpne na stol in navije stensko uro, ki bije ure s hripavim, ubitim glasom, kakor bi ji bilo kaj žal.

Sredi noči si na gorilniku kuha čaj in prisluškuje vrvanju vode v loncu. Kakor bi predel star, prijazen maček, ki se ji bo zdaj zdaj osmuknil ob krilo, iz ljubeznivosti, iz želje, da bi se z njim poigrala. Čez čas leže še sama na divan, kar oblečena, in se pokrije z odejo. Če zaspi, jo motijo sanje: prepletene so z njenimi mislimi, vzburkane od njenih čustev. Zbuja se hipoma, v strahu, da se je kaj zgodilo, za trenutek gleda okoli sebe preplašeno in zbegano. Potem skuša krotiti svoj strah, dela se

mirno in se smehlja. Včasih sede, obsedi, sklene roke na kolenih in se prepusti rahlemu plahutanju podob, ki prihajajo od kdo ve kje in jo nosijo nazaj, v leta, ki so mimo.

Njena mladost je bil vrt, svet zase, nerazumljiv in čudovit. Svet, kjer rastejo drevesa in se razcvetajo rože, kjer se življenje obnavlja v nenehnem krogu in vendar zmeraj novo in drugačno. Tam zorijo rdeče jagode, ki jih sme obirati šele takrat, ko ugotovi oče, da so zrele. Tam je lesena uta, nekoč zeleno prepleskana, v uti dva stara pletena naslanjača, okrogla mizica na železnih nogah (podobne so mačjim tačkam) in kup praznih cvetličnih lončkov, zasajenih drug v drugega. To je njena hiša, njen svet, pribežališče, skrivnostni hram, od koder opazuje prve čudeže življenja, ki se ji odkriva v svetlih in senčnih podobah, zmeraj presenetljivo in zmeraj vznemirljivo. To je tudi dom njene otroške družine: lutke s sladkobnim nasmehom in s premakljivimi očmi, kodrastega medveda, opice, ki se poživžga na ves svet. Žraven je še otroški voziček, rdeče pobarvan tricikel z zvončkom, vrv za skakanje z rumenima ročema, njena kuhinja z lonci in skledami, zajemalkami in žlicami, z vsem tistim, ob čemer se vede kakor odrasla gospodinja, ko se nemirno in hitro giblje med mizo in štedilnikom in včasih zavzdihne: Ah, na peteršiljček sem pozabila. Le kako sem mogla! Ko skuha kosilo, ga nese očetu pokazat. Oče se nasmehne, Marija začuti, da je ganjen. Morebiti mu je s svojo gospodinjsko vnemo obudila kak spomin.

Vse je še tam, kakor je bilo, in vendar je že vse mimo. Tudi ona je že mimo in spomini so sveži, kakor da niso še tako daleč. Tudi ona je že mimo, ne da bi hotela nazaj, zaradi bogastva, ki ga čuti v sebi, pa naj se še tako omamljivo oglaša muzika otroških let. Svet se je širil iz hiše v uto, iz ute na vrt, z vrta na cesto, s ceste v mesto, zdaj pa se ji zdi, da se je razširil po vesoljni zemeljski obli. Ob tem svetu, ki ga sluti za strahotnim dogajanjem teh dni, se zdi sama sebi nebogljenka, skoraj čisto sama z ljubeznijo, ki ji še nista kos njeno srce in njen razum, sama s skrbjo, ki se je naselila vanjo naskrivaj, brez očetovega pristanka, in zastrla nenadoma in popolnoma vsakdanji, notranji svet deklice, ki še ne ve, kam naj bi obrnila svoje neznaťno, po svoje zoblikovano in — kar ravno tako čuti — vendarle dragoceno življenje.

Popoldan se nagiba v večer. Rahla sapa vznemirja listje na jablani, pod katero sedita z očetom. Oče v pletenem stolu, ki vsakokrat, ko se zgane, zaškriplje, ona pri njegovih nogah, oprta z roko na njegovo ko-

leno. Oče ji bo bral Andersenovo pravljico. V rokah ima nemško knjigo. Kadar Marija kaj ne razume, vpraša. Tako bereta in družita koristno s prijetnim (to je očetovo načelo). Oče bere: *MESEC PRIPOVEDUJE. V ozki ulici tam za vogalom — tako ozka je, da morem spuščati svoje žarke samo eno minuto po stenah hiše, toda v tej eni minuti vidim dovolj, da spoznam življenje znotraj teh sten — sem ugledal neko žensko. Pred šestnajstimi leti je bila še otrok ...* Marija posluša in misli: Jaz sem še zmeraj otrok. Oče bere, se nekajkrat zamišljen ustavi in Marija ga vpraša: »No, in naprej?« Oče bere, čelo se mu naguba in zdi se, da je nekaj narobe. Ko prebere do konca, se zdi Mariji, da je nekaj izpustil. Oče hoče nekaj reči, ona pa ga prehiti: »Oče, zakaj pa je tisti mož postavil deklico k oknu?« »Ah, ti tega še ne moreš razumeti!« odgovori oče. »Kaj ne bi razumela, samo — zakaj jo je postavil k oknu? In zakaj jo je poprej nalepotičil?« »Ti tega ne moreš razumeti, otrok!« Taki odgovori jo zmeraj razjezijo. »Kaj pa pomeni tole: *Ob odprtem oknu pa pridiga mrtoa meščanska ljubezen?* In kako naj bi si pri oknu zaslužila denar?« »Otrok moj, ni še čas, da bi to razumela.« »Kdaj neki pride tisti čas?« Oče si sname naočnike in si jih briše z veliko skrbjo in neskončno dolgo. Potem polista po knjigi in zagodrnja: »Ah, ta Andersen!« Marija skloni glavo in razmišlja. Daleč nekje morajo biti skrite resnične podobe sveta, ki ga ona komaj nerazločno slutí. Zazdi se ji, da bo zdaj zdaj nekaj spremenilo njen otroški svet. Morebiti bo udrlo vanj kaj grdega, hudega, strašnega. To so slutnje, ki je še zlepa ne bodo zapustile.

Na sosednem vrtu obrezuje Kajfež drevesa. Stoji na visoki, razkoračeni lestvi, v platnenih železničarskih hlačah, in žaga. Pod drevesom je Niko. V eni roki ima velike škarje za obrezovanje živih meja, z drugo drži lestev, da se ne bi spodmaknila. »Gospod Kajfež,« zakliče Marija, »zakaj pa žagate veje?« »Moram, deklica, da se ne bi preveč razrasle.« »Zakaj pa se ne bi smele preveč razrasti?« Kajfež se nasmeje in ne odgovori. Marija pa dobro sliši, kako reče fant očetu: »Kako je ta punca zabita!«

Drevje komaj vzcvete in že rodi, komaj je minila pomlad, že je spet jesen, in leta gredo, življenje gre in čedalje več je vsega tega, kar je kakor potopljeno v tolmunu spominov. Marija čuti, da prihaja, kar ima priti, vendar jo obhaja tesnoba. Boji se in si hkrati želi, da bi prišlo. Vse je še zavito v meglice ugibanj in slutenj, razdrobljenih hipov, ki si jih nalovi spomin po golem naključju. Poklukar, upokojeni kapitan, ki sta-

nuje nad njimi, sedi pred uto, ob njem sta počenila ona in Niko. Poklukar lista po atlasu in govori. Smeje se, se zresni, pa je spet hudo mušen in šegav, z vsega njegovega obraza in telesa pa diha nenavadna dobrohotnost in modrost. On ve vse, vse razume, svet je zanj pisan vrt, ki ga pozna do zadnje bilke. On pozna vsemu vzrok in nastanek, vse zakone gibanja in življenja. Nič mu ni nerodno, če otroka sprašujeta kakšne nerodnosti, Poklukar pač ni profesor, in vse, kar pové, je modro, zaneseno, v mladi duši odpira slutnje nečesa neizmerneega. »Kako, da so vsi mornarji dobrega srca?« vpraša Niko. »Kako ne,« odgovori Poklukar, »ko pa veliko pretrpijo.« Mornarji in trpljenje, to je zanju nekaj nerazumljivega, protislovnega. Poklukar pa se nasmehne in začne pripovedovati. Iz nič se dvigne morje in vzvalovi, viharji ga mečejo kvišku in ladje so samo še lupine, ki jih bo požrlo črno brezno brez sledu in glasu. Iz nič vstajajo pisana pristanišča, okorne sence pristaniških delavcev, mogočne postave kapitanov, gugajoči se mornarji in z njimi hrepenenje, ljubezen, sovraštvo, kes, obžalovanje, razočaranje, obup, vse strune človeške duše, ki se lahko oglasijo, ko pritisne nanje s svojimi neusmiljenimi prsti življenje. Marija zaskrbljeno vpraša: »So pristaniška dekleta našminkana?« »Tudi.« »Stojijo pri oknih, da bi si zaslužile denarja?« »Da, tudi pri oknih.« »Zakaj pa ravno pri oknih?« »Da bi privabile moške.« »Aha.« In čez čas: »Zakaj pa naj bi privabile ravno moške?« »Ja, ljubica, moški imajo vendar denar. Na ladjah pa so samo moški, in ko pridejo v pristanišča, si zaželiijo žensk.« »Zakaj pa si zaželiijo žensk?« Poklukar se nasmehne. Potem se zresni in začne govoriti. Znova se odpira svet, to pot drugačna podoba tega sveta, ki jo je njeno srce komaj moglo slutiti, brezno strahot, ki jih povzročajo socialne razmere in človeške slabosti. In v vsem tem je nekaj še zmeraj nedoločljivega, nekaj, kar jo najbolj tare, nekaj, kar naj bi bila ljubezen med moškim in žensko. »Kaj pa, če ima mornar ženo?« Poklukar namršči čelo in reče šele čez čas: »Človek ni zmeraj sam svoj gospodar.« »Grozno,« reče Marija. Niko pa, ki je ves čas strigel z ušesi, čeravno je bil v zadregi zaradi njenih neumnih vprašanj, obrne pogovor drugam: »Ali je res, da vržejo človeka, ki je umrl na ladji, v morje?« »Res,« pravi Poklukar, »kaj pa naj bi počeli z njim?«

Pri ograji, ki loči njihov vrt od Kajfeževega, stoji Niko in pravi: »Včeraj sem slišal praviti, da se je nekdo obesil zaradi ljubezni.« »Res?« »Res. Rad je imel neko deklico, ki ga ni marala. Bil je do ušes zaljubljen.« »Je to tako hudo?« Niko skomigne z rameni, ker ne bi rad rekel, da ne ve. »Moj stari pravi, da ni nobena ženska pod soncem toliko

vredna, da bi se človek zaradi nje obesil.« »Kako — pod soncem?« »To se tako reče. Nobena ženska na svetu.« Marija res ne ve, kaj naj bi na vse to rekla. Zvečer vpraša očeta: »Očka, ali je res, da ni nobena ženska pod soncem toliko vredna, da bi se moški zaradi nje obesil?« »Punca, kje jih pa jemlješ?« Drugi dan reče Marija Niku: »Tvoj stari nima prav. Obesiti se, ni prav. Moški in ženska pa sta, ne glede na to, enako vredna.« Niko skomigne z rameni in odgovori: »Moj stari jih sploh ne mara, žensk.« Marija spet ne ve kaj reči. Življenje postaja zapleteno.

»Danes sem bral,« začne Niko, »o kitajski navadi, da ženskam že od rane mladosti povezujejo noge, zato da bi imele čim manjše. Zaradi tega potem vse življenje s težavo hodijo.« »Kaj imajo tako velike noge?« »Ne vem, ampak tako navado imajo.« »To je neumna navada,« reče Marija. »Tebi jih ne bi bilo treba povezovati,« reče Niko in se rahlo zmede. »Ti imaš že tako in tako majčkene noge.« Marija ne ve, kam bi se prestopila. Iz zadrege jo reši Niko, ki potegne iz žepa veliko podolgovato svetilko na baterijo. Na vrtu se je že razpredel mrak, svetilka zažari, da ne moreš pogledati vanjo, in vrže ozek, dolg trak svetlobe čez cesto, čez sosedne hiše, nekam, kamor ji Marija ne more več slediti. »Fest luč, kaj?« »Res.« »Poglej!« Niko naravna pramen svetlobe na dimnik njihove hiše. Po porčnem zidu zapleše svetel, okrogel zajček. Marija se spomni na Andersenov mesec in njegove žarke, ki so si hodili ogledovat življenje na zemlji. Niko posveti čez cesto, v okno hiše. V krogu svetlobe zagledata na oknu razcvetene pelargonije — njeni cvetovi so ponoči čisto črni. »Posveti v nebo!« Niko dvigne svetilko kvišku; pramen svetlobe se vzpne in se nekje razgubi. Oba se približata svetilki, da bi pogledala ob njej za svetlobo, do kam je segla, in tako se njuni lici za hip dotakneta. Samo za hip. Potem reče Marija: »Zvezde so predaleč.« »Škoda,« reče Niko. »Lahko noč, Niko!« »Lahko noč, Marija!« Marija se na pragu ozre in zamiži. Niko ji je od daleč posvetil v obraz. Nato se luč utrne in znova prižge. Zdaj jo boža po prsih, po kolenih, po stopalih, dokler ne zapleše pred pragom in neslišno ugasne.

Ta spomin ostane dolgo živ, čeravno so vmes dnevi, tedni, meseci, leta. Ampak neki večer se spet najmeta ob ograji in Marija ga vpraša: »Imaš še tisto svetilko?« »Še,« odgovori Niko. »Ali se spomniš, kako sva včasih svetila?« »Spomnim, počakaj malo!« Čez čas se vrne, naslonita se na ograjo in Niko začne prižigati in ugašati. Obrača svetilko in v krogu svetlobe odkrivata svet, vsak košček posebej: Razkošno oblikovani

vrh bližnjega jagneda. Zakajeni dimnik parne pekarne. Okno, na katerem ni več pelargonij, pač pa kozarec vloženi borovnic. Hišno svetilko, pod katero je s prahom prekrito ime ceste. Kljuko na hišnih vratih, kovano iz medu v obliki pasje glave. Netopirja, ki frfota okoli dreves in mu ne moreta slediti. Zmeraj ga ujameta samo za hip in že izgine. Ves čas pa se jima zdi, da slišita rahlo plahutanje njegovih kril. Vse, kar sta videla že stokrat in še nikoli, se oživlja v edinstvenih podobah, postavljeno v središče kroga, ki vrača predmete iz teme v svetlobo. Govorita šepetaje, kakor da gre za skrivnosti, se nasmejeta, njune oči se v odsvitlu luči kdaj pa kdaj zabliščijo. Marija pomisli, da sta zdaj tudi onadva drug pred drugim čisto drugačna kakor podnevi. »Posveti v nebo, Niko!« Niko postavi svetilko pokonci na stebriček ograje. Svetloba šine navzgor, podobna steburu, ki je zmeraj širji, kakor bi stal na glavi. Zgoraj je Rimska cesta. Zgoraj so zvezde. Te posrebajo njuno luč. Ni več meja. Spet približata glavi, da bi pogledala ob pramenu navzgor. Njuna obraza se spet dotakneta. Marija gleda in začuti, da so se je dotaknile tudi njegove ustnice. Hoče se odmakniti, ne da bi kaj rekla, pa ne more, ker ji je Niko položil roko na ramo in jo prižl k ograji. Tako ostaneta trenutek, dva, potem se dekle upre z rokami ob ograjo, se polagoma odtrga, se molče obrne in odide počasi domov. V sobi ne prižge luči. V temi sede k oknu. Na vrtu je temno. Takrat se naenkrat potegne čezenj ozek pas svetlobe in se ustavi na pročelju hiše na drugi strani ceste. Vendar ne obstane za dolgo, ker začne plesati v krivuljah, ki so ji čudno znane. Gleda, razmišlja, dokler se ji ne posveti. Položi si hladne dlani na vroča lica in zdi se ji, da bo zajokala. Niko pa obrača svetilko, svetli krog se premika, razločno riše in sproti briše črke njenega imena.

»Marija!«

Kakor da jo je poklicalo od daleč, od nekdanj. Zdrami se, vstane, njene oči so za hip zgubljene. Naglo stopi k postelji in mu položi roko na čelo: ni ne prehladno ne prevroče. Niko odpre oči in vpraša:

»Marija, si ti?«

»Sem.«

Sede na rob postelje in mu gleda v obraz.

»Popaj...« dahne Niko.

»Ja,« reče Marija, »ne misli nanj.«

»Popaj,« reče znova Niko, »Popaj. Popaj... te je imel rad. Preden se je zgodilo, mi je naročil, naj te pozdravim.«

»Ja,« reče Marija, »le pomiri se.«

Niko ne gleda vanjo. Gleda v strop, po katerem riše luč neresnične zemljevide.

»Popaj.« nadaljuje, »Popaj te je imel rad. Popaj bi zaslužil, da bi tudi ti... Popaja ne bo več... Popaj...«

Marija vidi, kako so se mu oči napolnile s solzami.

»Pomiri se,« poprosi, »pomiri se, prosim te, pomiri se.«

»Zato bi bilo bolje, da bi jaz kril umik njemu, Marija!«

»Pomiri se,« reče Marija in mu seže z roko v lase.

»Miren sem,« odgovori in prvič pogleda vanjo. »Saj sem miren. Popaj je imel samo očeta. Popaj ni imel matere, kakor ti, samo očeta. Popajev oče je drugačen kakor tvoj, Marija. Popaj je bil pravzaprav sam, čisto sam. Popaj ne bi bil smel z menoj skozi mesto, ko so ga vsepovsod iskali. Tiger in Mefisto pa sta rekla, da ni nobenega drugega. Meni samemu nista zaupala. Popaju se je zdelo, da bo nekaj narobe.«

Marija ga pogladi po laseh in reče:

»Pusti to, Niko. Zdaj ni čas za take pogovore. Vse se bova še pogovorila. Pomiri se, lepo te prosim, pomiri se!«

»Marija,« vzklikne Niko. »Marija!«

»Kaj je, Niko?«

»Popaj je bil čisto sam. Ali veš, kaj pomeni biti čisto sam? Ko je umrl, je bil spet čisto sam. Prej in potem in zmeraj. Edino ti bi...«

»Odidem, če boš trmast,« odgovori Marija. »Vse mi boš še lahko povedal, ko si opomoreš. Ves čas bom pri tebi. Pomiri se in zaspi. Jutro bo. Svita se.«